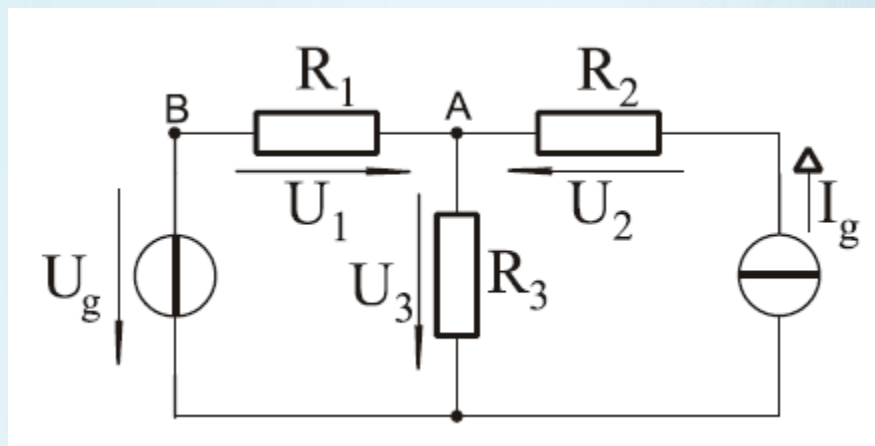

Hobbi Elektronika

Bevezetés az elektronikába:

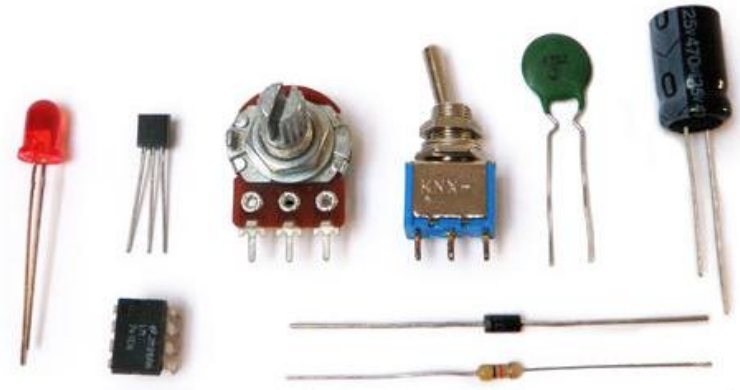
1. Alapfogalmak, Ohm törvény, Kirchoff törvényei, soros és párhuzamos kapcsolás, feszültségosztó

Témakörök, célkitűzés

I. félév:

- **Alapfogalmak és a legegyszerűbb összefüggések tisztázása** (pl. Ohm törvény).
- **Egyszerű alkatrészek bemutatása:** Ellenállás, kondenzátor, dióda (LED), tranzisztor működése és felhasználása
- **Egyszerű áramkörök építése és kipróbálása** (ellenállások, kondenzátorok, nyomógombok, kapcsolók, LED-ek, PNP és NPN tranzisztorok felhasználásával, dugaszolós próbapanelon)
- **Billenőáramkörök** (astabil, bistabil, monostabil áramkörök) ismertetése és felhasználása (pl. LED-es villogó, időzítők)
- **Egyszerű tápáramkörök** (feszültségstabilizátor, áramgenerátor) működésének ismertetése és méretezése.
- **Műveleti erősítők** (analóg IC) ismertetése, erősítő, komparátor, szabályozókörr.

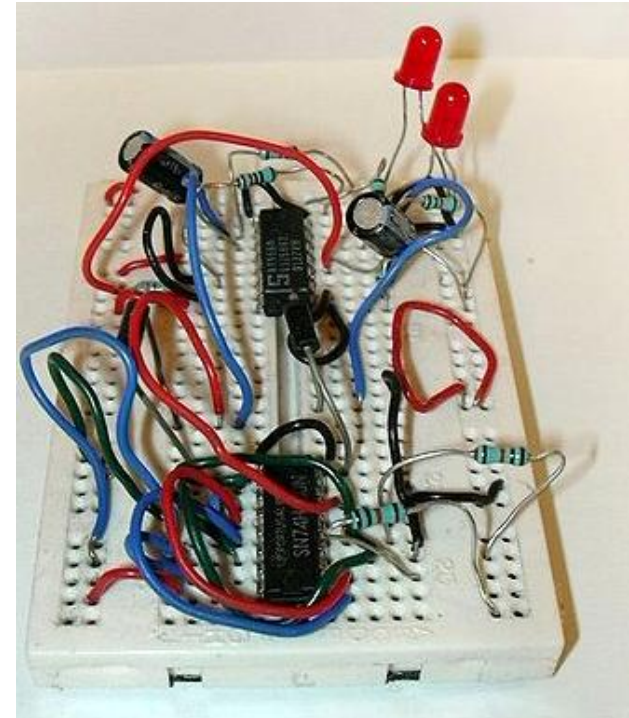

Fiatalok is elkezdhetik...

Mire lesz szükségünk?

- Dugaszolós próbapanel**
- Alkatrészek** (ellenállás, kondenzátor, LED, tranzisztor, elemtartó vagy dugasztáp)
- Vezeték** (kb. 0.6 mm átmérőjű merev rézhuzal, vagy készen kapható „jumper cable” készlet)
- Integrált áramkörök (bonyolultabb kapcsolások kiváltására)

Beszerzési források

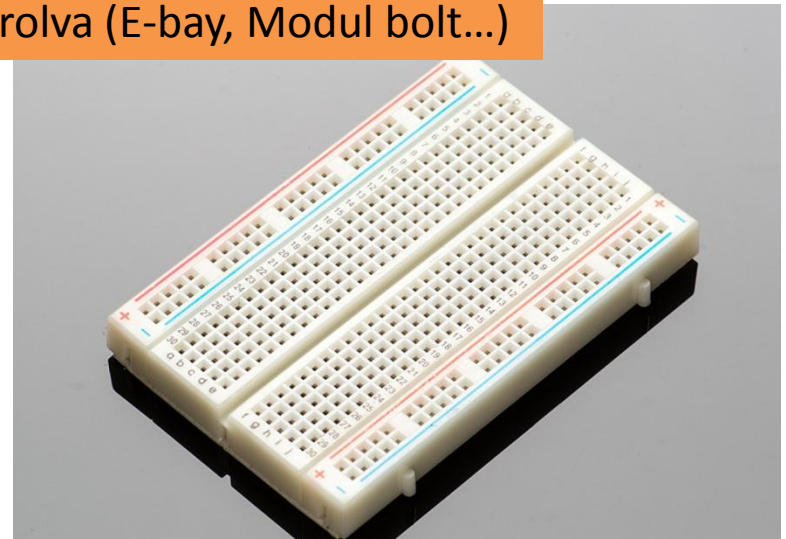
- Bontásból/adományokból/szerzeményekből
- Hobbi Elektronika üzlet (Kossuth u.) vagy a volt Elektromodul bolt (Sámsoni út)
- Hestore.hu, Ebay.com, Aliexpress.com vagy más webáruház

Conrad Basic 3964 építőkészlet

Olcóbb megoldás: Alkatrészként összevásárolva (E-bay, Modul bolt...)

A 830 pontos panel jobb ár/érték arányú, mint a 400 pontos.

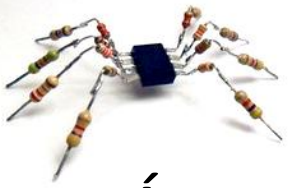

Az ideális műhely eszköztára

(mi azért ennyire nem merülünk bele!)

- A forrasztás mellőzhető dugaszpanel használatával. Csak akkor kell, ha valamit végleges formában is meg akarunk építeni...
- A fogók is mellőzhetők
- Feszültségmérő csak akkor kell, ha valami nem működik (a legolcsóbb kivitelű is megfelel ~ 2000 Ft)

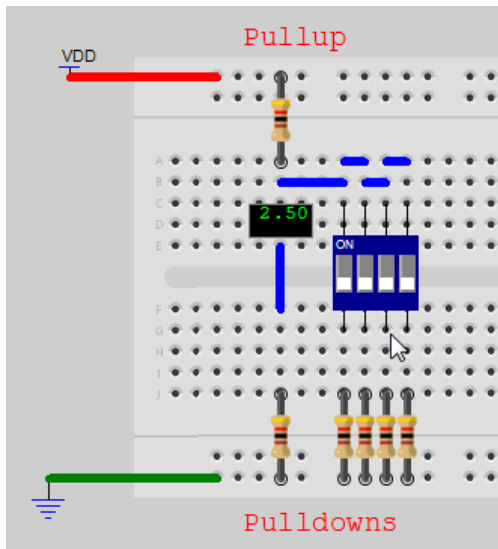
Alternatív lehetőség: szimuláció

Áramkörszimulációs programok

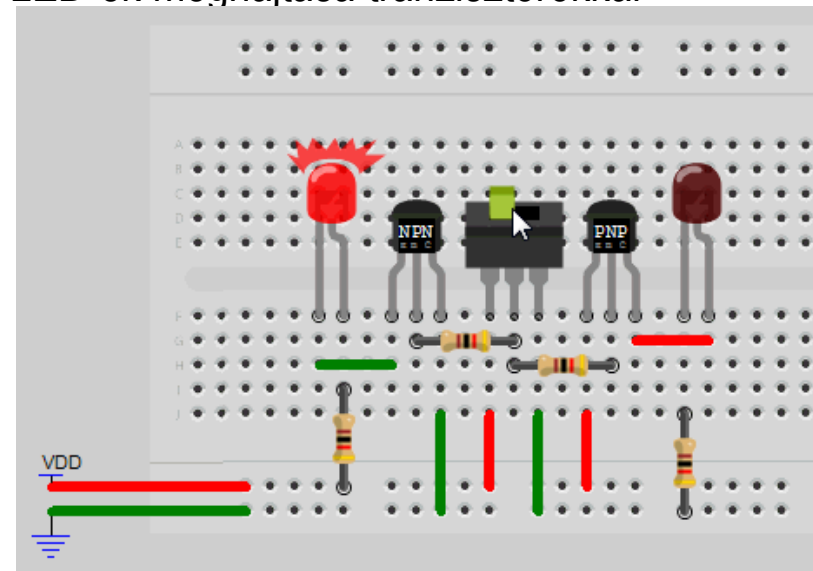
- Ami ingyenes, az többnyire korlátozott, vagy tökéletlen, de akad jó is...
  - P. Falstad - Circuit Simulator** (www.falstad.com/circuit/)
  - PHET Interactive Simulations** (phet.colorado.edu/hu/simulations)
- Ami valamennyire használható, az fizetős és/vagy komplikált

Virtual Breadboard: <http://www.virtualbreadboard.com/>

Feszültségosztó alsó tagjának változtatása

LED-ek meghajtása tranzisztorokkal

Ajánlott irodalom

- ❑ Hodossy László: [Elektrotechnika I.](#)
- ❑ Torda Béla: [Bevezetés az Elektrotechnikába 1.](#)
- ❑ Torda Béla: [Bevezetés az Elektrotechnikába 2.](#)
- ❑ Szabó Géza: [Elektrotechnika – Elektronika](#)
- ❑ Sulinet Tudásbázis: [Fizika 10. \(elektrosztatika, egyenáram\)](#)
- ❑ Sulinet Tudásbázis: [Szakképzés \(elektronika, elektrotechnika\)](#)

Töltés, áram, feszültség

A villamos jelenségek oka az elemi töltések létezése.

Az atommagban található proton töltése pozitív.

Az atommag körül keringő elektronok töltése ugyanakkora, de negatív.

A villamos töltés jele: Q

Mértékegysége: coulomb, jele: C $1C = 1As$

Az elektron töltése, az elemi töltés: $q_e = -1,603 \cdot 10^{-19} C$

A töltések egymásra erővel hatnak. Coulomb törvénye szerint az egymástól r távolságra levő Q_1 és Q_2 ponttöltésre ható erő:

$$F = konst \cdot \frac{Q_1 \cdot Q_2}{r^2}$$

Ha F pozitív (egynemű töltések), akkor taszító erő, ha pedig negatív (ellentétes előjelű töltések), akkor vonzó erő lép fel. A fenti összefüggést értelmezhetjük úgy is, hogy ha a Q_1 töltés elektromos erőterében a Q_2 töltés mozgatásához munkát kell végeznünk. Ez elvezet a feszültség fogalmához (U_{AB} az a munka, ami egységnyi töltés A-ból B pontba történő mozgatásához szükséges).

A töltések egymásra hatásának következménye a töltések áramlása (áram).

Töltés, áram, feszültség

Elektromos áram

- Fémes vezetőkben a szabad elektronok rendezett mozgása.
- Elektrolitokban az ionok rendezett mozgása

Jele: **I**, mértékegysége az amper (**A**). A vezetéken 1 A áram folyik, ha a vezeték keresztmetszetén 1 s alatt 1 C töltés áramlik át.

Elektromos feszültség

Az atomok/molekulák ellentétes előjelű töltéssel rendelkező részecskéi kiegyenlítik egymást, így az atom kifelé semleges. Ha fizikai, kémiai vagy egyéb módon tömegesen el tudjuk távolítani az atomból/molekulából töltéshordozók egy részét, akkor potenciálkülönbséget, azaz feszültséget kelthetünk.

(dörzselektromosság, kémiai elem, akkumulátor, napelem, hőelem...)

Jele: **U**, mértékegysége a volt (**V**). 1 V a potenciálkülönbség két, 1 m-re levő síkelektroda között, ha 1 C töltésenként 1 N erő hat. Más megközelítésben: 1 V feszültség esik egy vezető két pontja között, ha rajta 1 A áram 1 W teljesítményt disszipál.

$$V = \frac{W}{A} = \frac{J}{C} = \frac{m^2 \cdot kg}{s^3 \cdot A}$$

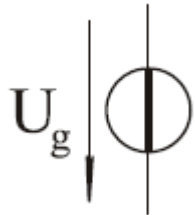
Aktív és passzív alapelemek

A villamos hálózatok alapelemeit két nagy csoportra oszthatjuk:

- Aktív alapelemek: feszültség- és áramgenerátorok
- Passzív alapelemek: vezeték, ellenállás, kondenzátor, induktivitás

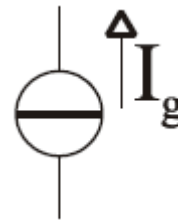
Feszültséggenerátor:

kivezetései között mindig U_g feszültség esik

Áramgenerátor: rajta mindig

I_g áram folyik

Ellenállás: egyenáramú hálózatokban csak az ellenállás fordul elő passzív elemként.

Ezen kívül még két különleges alapelemet említünk: az **ideális vezetéket** és az **ideális szigetelést**.

Az ideális vezető és szigetelő

A villamos hálózatok speciális elemei a vezeték, a szakadás vagy a kapcsolók

a.) Az ideális vezetőken sohasem esik feszültség ($R = 0 \Omega$).

b.) Az itt most szakadással jelzett ideális szigetelőn sohasem folyik áram ($R = \infty \Omega$).

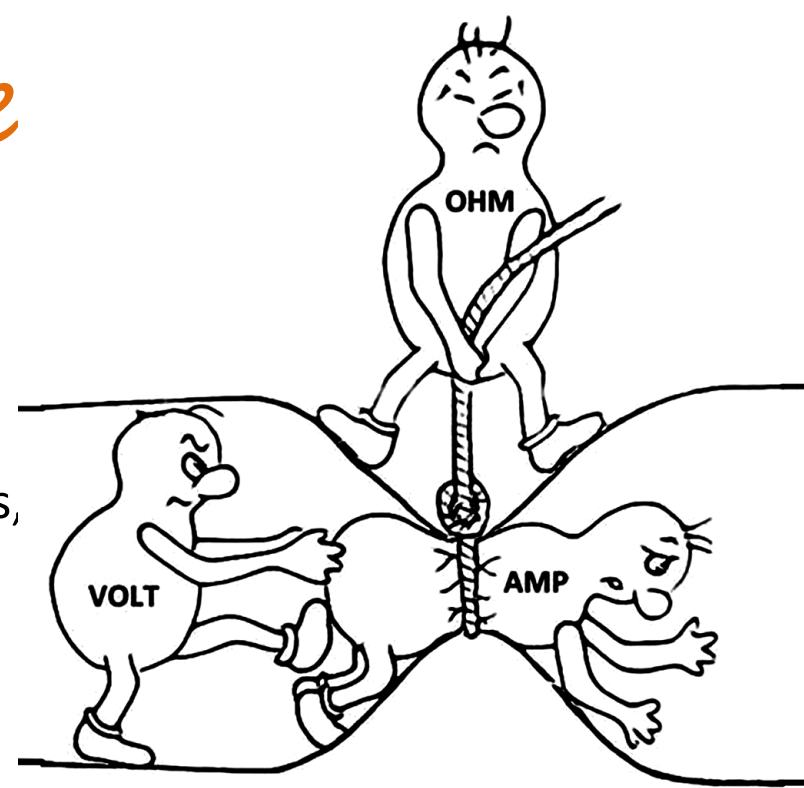
c.) Az ideális kapcsoló beállítástól függően vezetékként (zárás) vagy szakadásként (nyitás) viselkedik, azaz vezeti vagy nem vezeti az áramot.

Ohm törvénye

Ohm kísérletileg megállapította, hogy az áramerősség az ellenállással rendelkező (tehát nem ideális) vezeték két rögzített pontja között mérhető feszültséggel egyenesen arányos, vagyis

$$R = \frac{U}{I} = \text{állandó}$$

Az ellenálláson kétszer, háromszor, négyszer nagyobb feszültség hatására kétszer, háromszor, négyszer nagyobb áram folyik. Az ellenállás tehát *lineáris elem*.

Az ellenállás jele R , mértékegysége az ohm, jele: Ω . Az 1Ω -os ellenálláson $1 V$ feszültség hatására $1 A$ áram folyik, azaz $1 \Omega = 1 V / 1 A$.

Szokásos mértékegységek: Ω , $k\Omega$, $M\Omega$.

Az Ohm törvény további formái: $U = I \cdot R$, illetve $I = \frac{U}{R}$

Áramkör szimuláció

A <http://www.falstad.com/circuit/> címen egy érdekes és hasznos áramkörszimulációs program található. Az alkalmazás futtatásához Java futtatói környezet (JRE 1.7) és Java Web Start (JWS) keretrendszer szükséges. A futó alkalmazás menüjében keressük ki a Circuits/Basic/Ohm's Law mintapéldát (Ohm törvénye)!

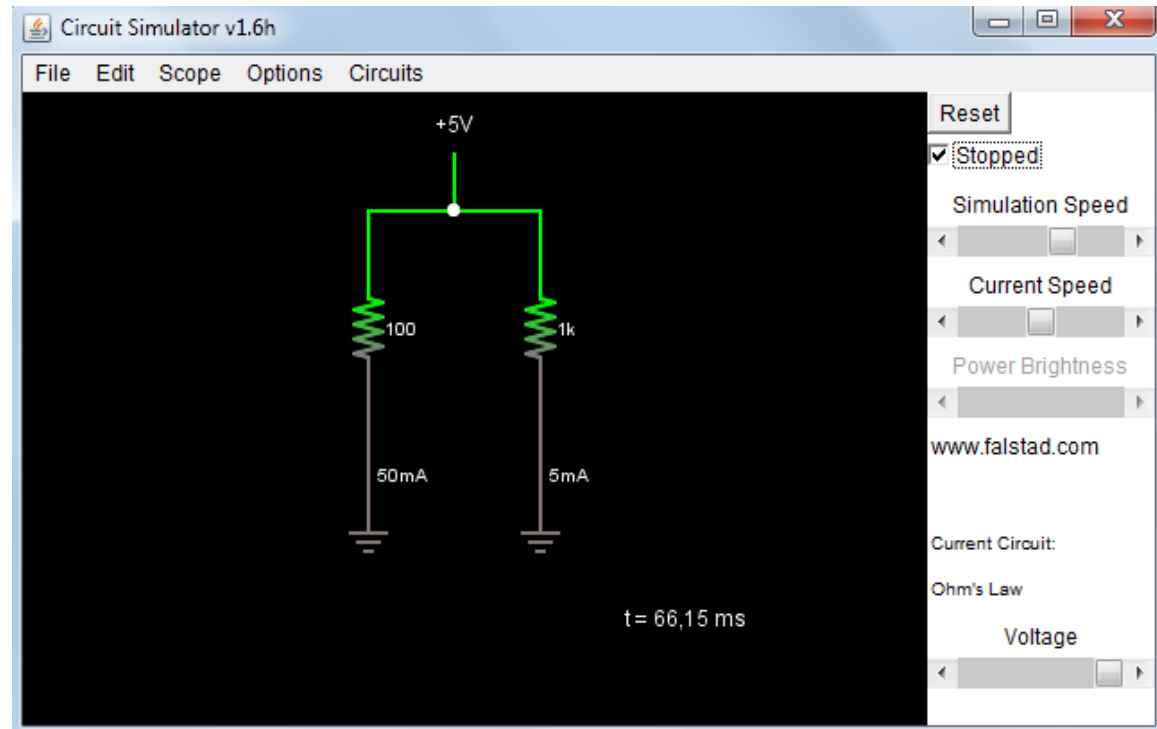
A Stopped funkció kiválasztásával állíthatjuk le a szimulációt.

A Voltage csúszkával állíthatjuk a feszültséget.

Mindkét ellenállásnál használható az Ohm törvény: $I = U/R$

$$I_1 = 5 \text{ V} / 100 \ \Omega = 0.05 \text{ A} = 50 \text{ mA}$$

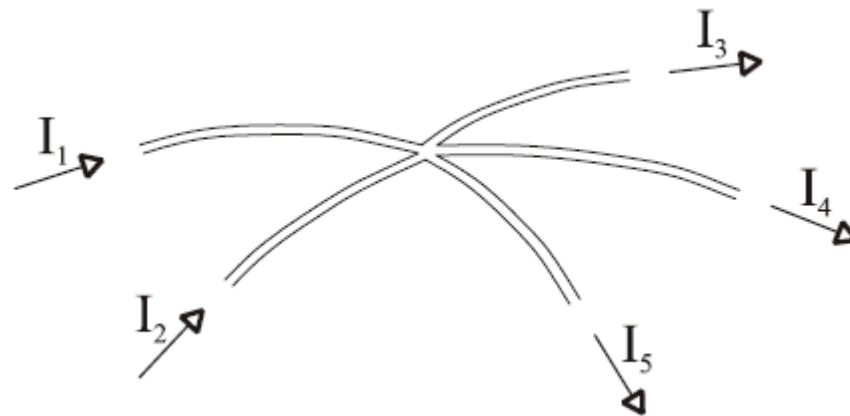
$$I_2 = 5 \text{ V} / 1000 \ \Omega = 0.005 \text{ A} = 5 \text{ mA}$$

Kirchhoff csomóponti törvénye

Egy csomópontba ágak futnak be. Az ágakhoz befolyó vagy kifolyó áramok rendelkezhetők. Kirchhoff csomóponti törvénye szerint **a csomópont áramainak előjelhelyes összege nulla**. Az összegzéskor a befolyó és a kifolyó áramokat ellentétes előjellel kell figyelembe venni.

$$I_1 + I_2 - I_3 - I_4 - I_5 = 0$$

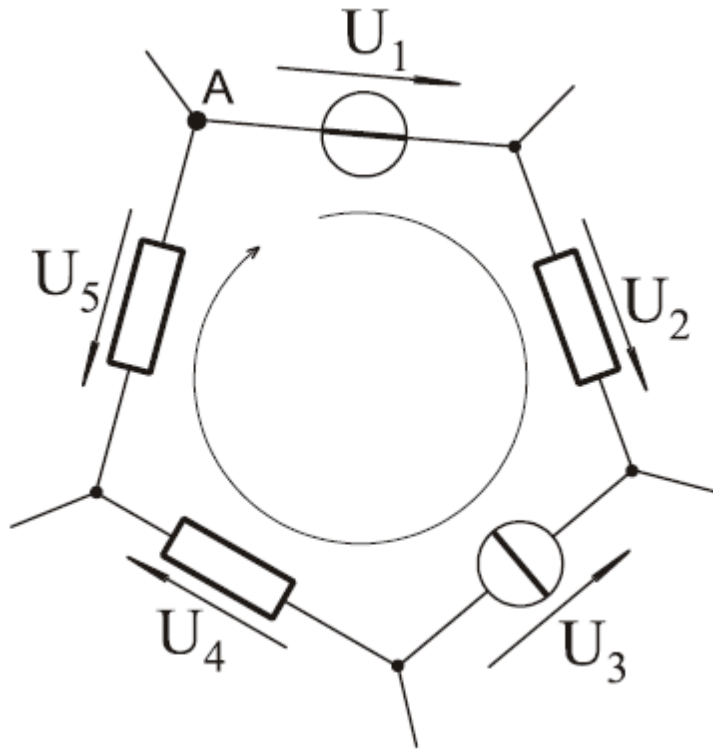
Átrendezve:

$$I_1 + I_2 = I_3 + I_4 + I_5.$$

Kirchhoff hurok törvénye

A hurok a villamos hálózatban egy tetszőleges zárt körüljárás. Kirchhoff huroktörvénye szerint **a hurokban szereplő feszültségek előjelhelyes összege nulla.**

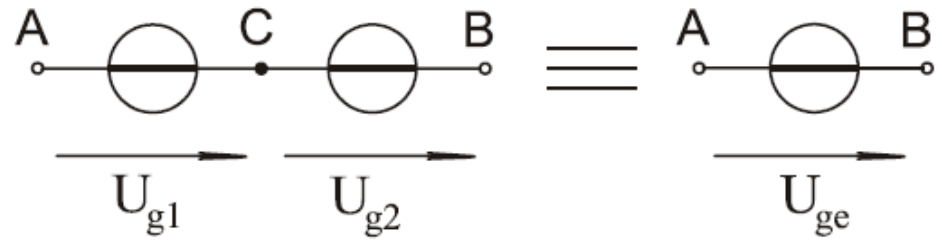
$$U_1 + U_2 - U_3 + U_4 - U_5 = 0$$

Kirchhoff huroktörvénye általános alakja:

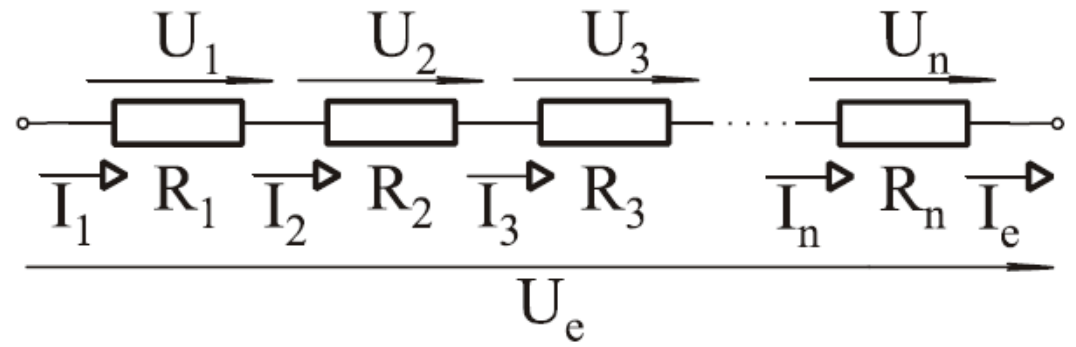
$$\sum_{i=1}^m U_i = 0$$

Soros kapcsolás

A két generátor eredő feszültsége a huroktörvény alapján: $U_{AB} = U_{g1} + U_{g2}$

Kirchhoff csomóponti törvénye alapján:

Kirchhoff huroktörvénye alapján:

$$I_1 = I_2 = I_3 = \dots = I_n = I_e$$

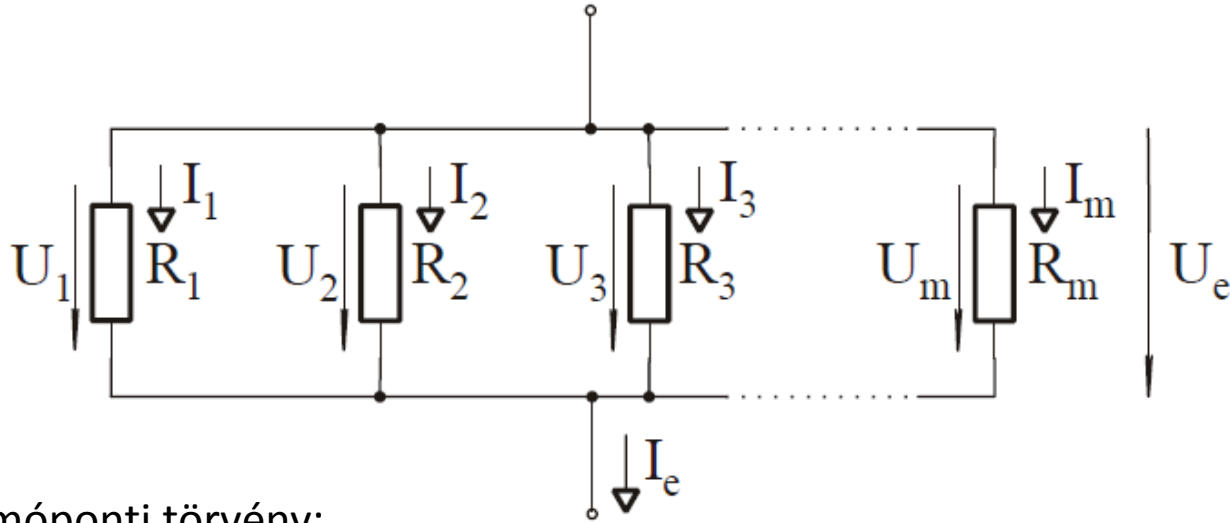
$$U_1 + U_2 + U_3 + \dots + U_n = U_e$$

Ezekből kifejezve: $U_e / I_e = R_1 + R_2 + R_3 + \dots + R_n = R_e$ ← eredő ellenállás

Párhuzamos kapcsolás

Kirchoff csomóponti törvény:

$$I_1 + I_2 + I_3 + \dots + I_m = I_e$$

Kirchoff hurok törvény:

$$U_1 = U_2 = U_3 = \dots = U_m = U_e$$

Ohm törvény:

$$R_1 = \frac{U_1}{I_1}, R_2 = \frac{U_2}{I_2}, R_3 = \frac{U_3}{I_3}, \dots, R_m = \frac{U_m}{I_m}.$$

$$I_e = \frac{U_e}{R_1} + \frac{U_e}{R_2} + \dots + \frac{U_e}{R_n} = \frac{U_e}{R_e}$$

$$\frac{1}{R_e} = \frac{I_e}{U_e} = \frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} + \dots + \frac{1}{R_n}$$

Két párhuzamosan kapcsolt ellenállás eredője

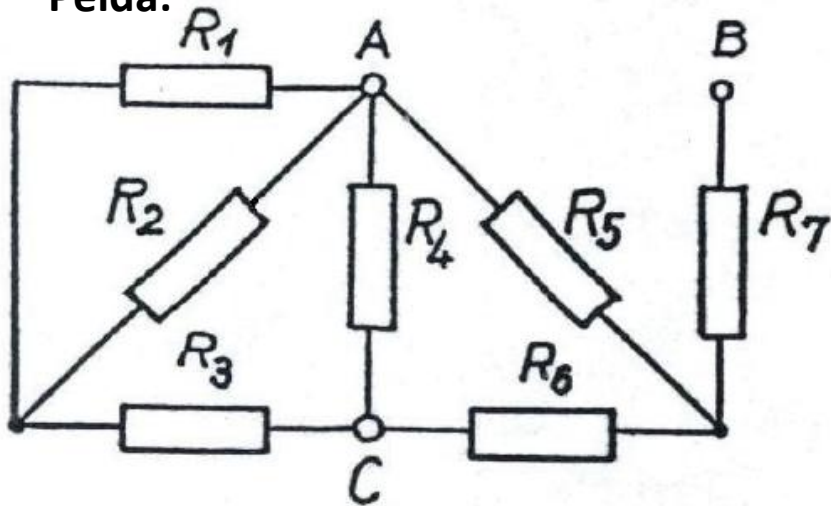
$$\frac{1}{R_e} = \frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2}$$

Közös nevezőre hozva:

$$R_e = \frac{R_1 \cdot R_2}{R_1 + R_2} = R_1 \times R_2$$

A $\times$ jel neve: replusz. Elsősorban összetett kifejezések közötti párhuzamos eredő számításának jelölése esetén előnyös a használata.

Példa:

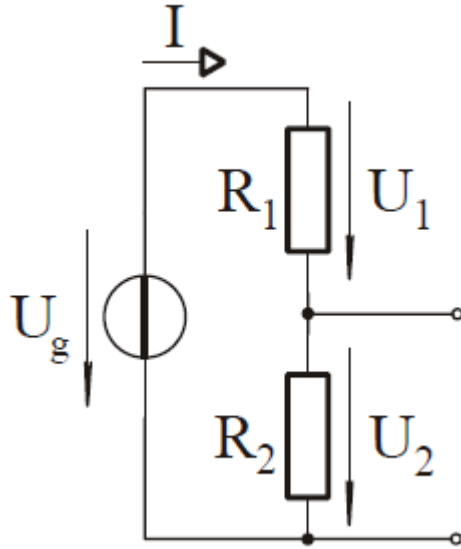
$$R_{AB} = ((R_1 \times R_2 + R_3) \times R_4 + R_6) \times R_5 + R_7$$

$$R_{AC} = (R_1 \times R_2 + R_3) \times R_4 \times (R_5 + R_6)$$

$$R_{BC} = ((R_1 \times R_2 + R_3) \times R_4 + R_5) \times R_6 + R_7$$

Feszültségosztó

$$U_1 = I \cdot R_1$$

$$U_2 = I \cdot R_2$$

$$\frac{U_1}{U_2} = \frac{I \cdot R_1}{I \cdot R_2}$$

$$\boxed{\frac{U_1}{U_2} = \frac{R_1}{R_2}}$$

Feszültségosztóban a feszültség az ellenállásokkal egyenes arányban oszlik meg.
Határozzuk most meg U_2 értékét U_g és az ellenállások függvényében!

$$U_2 = I \cdot R_2 \quad \text{és} \quad I = \frac{U_g}{R_1 + R_2}$$

Ezekből kifejezve:

$$\boxed{U_2 = U_g \cdot \frac{R_2}{R_1 + R_2}}$$

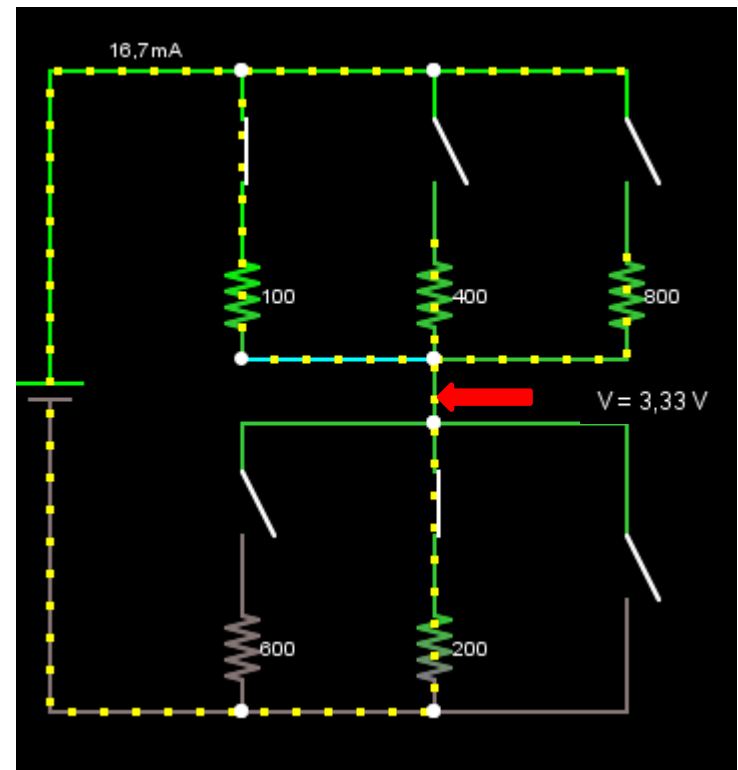

Szimuláció: Resistors

A <http://www.falstad.com/circuit/> címen található szimulációs program Resistors mintapéldájával kipróbálhatjuk a soros és a párhuzamos kapcsolást, illetve a feszültségosztót is. A kapcsolókat egérekattintással nyithatjuk-zárhatjuk!

Ha a kurzort valamelyik csomópontra tesszük, akkor leolvashatjuk a csomópont feszültségét (a közös ponthoz képest).

Ha a kurzort valamelyik ellenállásra tesszük, akkor leolvasható az ellenálláson átfolyó áram, az ellenálláson eső feszültség és az ellenálláson disszipált teljesítmény értéke.

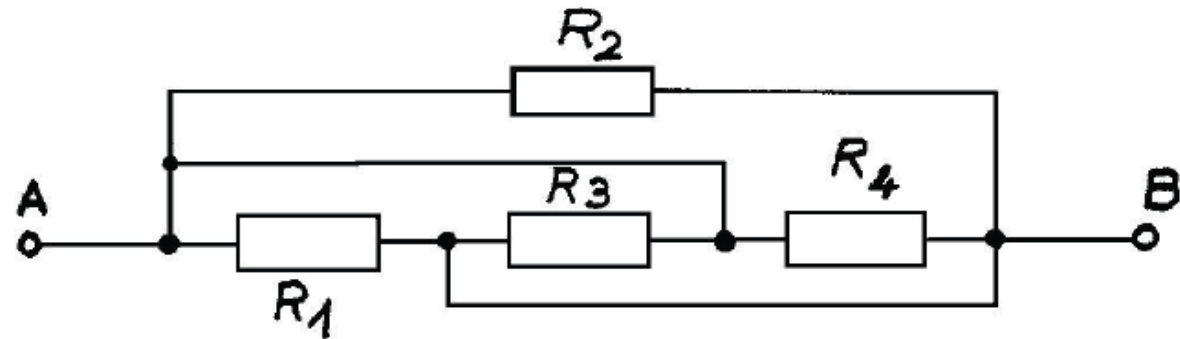
Ellenőrző kérdések

1. Feladat

Számítsa ki a kapcsolás jelölt kapcsai közötti eredő ellenállást (15.7. ábra)!

$$R_1 = R_2 = R_3 = R_4 = 20\Omega$$

Válassza ki a helyes végeredményt!

15.7. ábra

Válaszok R_{AB}

5 Ω

10 Ω

20 Ω

40 Ω

50 Ω

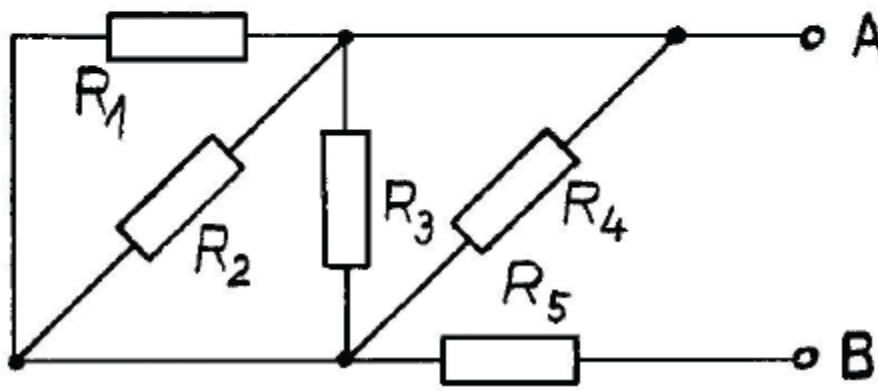
Ellenőrző kérdések

2. Feladat

Számítsa ki a kapcsolás jelölt kapcsai közötti eredő ellenállást (15.8. ábra)!

$$R_1 = R_2 = R_3 = R_4 = R_5 = 100\Omega$$

Válassza ki a helyes végeredményt!

Válaszok R_{AB}

100 Ω

125 Ω

150 Ω

200 Ω

250 Ω

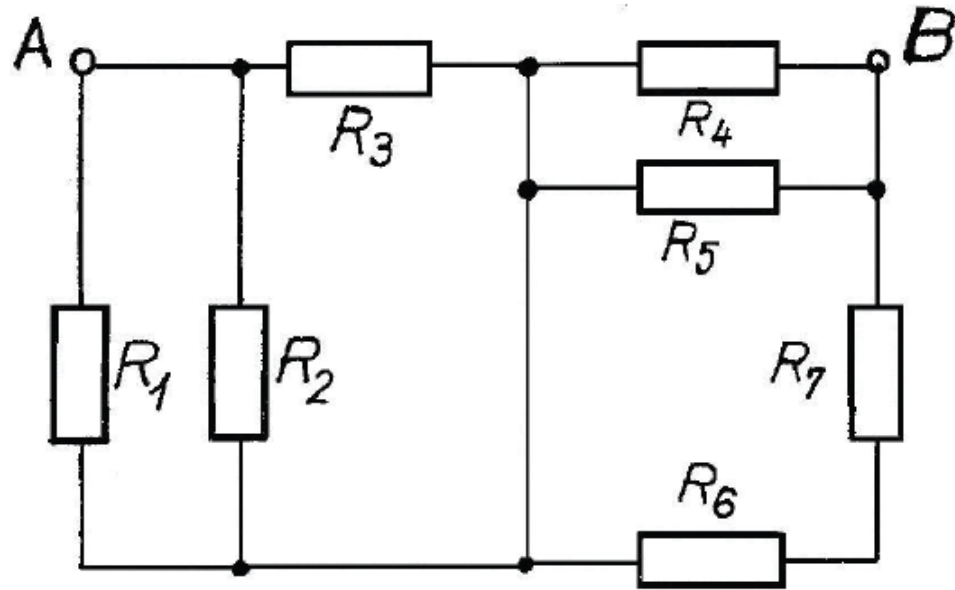
Ellenőrző kérdések

3. Feladat

Számítsa ki a kapcsolás jelölt kapcsai közötti eredő ellenállást (15.9. ábra)!

$$R_1 = R_2 = R_3 = R_4 = R_5 = R_6 = R_7 = 30\Omega$$

Válassza ki a helyes végeredményt!

15.9. ábra

Válaszok R_{AB}

10 Ω

12 Ω

22 Ω

25 Ω

3 Ω